

A kétfokú fellebbvitel bevezetése büntető eljárásjogunkba

I. A hazai büntetőeljárás jog fejlődéstörténetében alighanem a *jogorvoslatok* az az intézmény, amely tartósan nem tudott nyugvóponttra jutni a kodifikáció változásai során. Ez elsősorban a *bírószági eljárásban* használatos jogorvoslatokra vonatkozik, de részben a *nyomozási szakaszban* rendszeresített jogorvoslatokra is. Az utóbbiak között a hagyományos panaszon kívül már számos újabb is van, pl. a felülbírálati indítvány, az ellenvetés, a nyomozási bíró egyes határozatai elleni fellebbezés, a megszüntetett nyomozás folytatása iránti kérelem, sőt jogorvoslati elemekkel átszőtt az az előterjesztés is [Be. 165. § (6) bek.], amelyet a nyomozó hatóság vezetője tehet az ügyészi utasítás ellen. Az *Alkotmány* e tárgykörben *általános* jellegű rendelkezést tartalmaz: „A Magyar Köztársaságban a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti” [Alk. 57. § (5) bek.]. Ennek megfelelően a büntetőeljárásban a jogorvoslati jogosultság *alapelvnek* minősül, és ezt a mindenkori tételes jog *expressis verbis* hol ki is mondja, hol nem. [Jelenleg, „alapvető rendelkezés”-ként, kimondja: Be. 3. § (2) bek.].

A büntetőeljárásban a jogorvoslatok ma már *rendszer* alkotva működnek, és pedig – az elméletben, a gyakorlatban elfogadott vagy éppen vitatott – elvek, koncepciók alapján álló rendszerben. A büntetőeljárás bírósági szakaszában szabályozott jogorvoslatok *legtágabb* értelemben vett rendszerén belül pedig két fogalmköröt kifejező „*al-rendszer*” van, viszonylagosan önálló elvi sajátosságokkal: a *jogerő előtt* használható *rendes*, illetőleg a *jogerő után* igénybe vehető *rendkívüli* jogorvoslatok. Ugyanakkor a *rendes*, illetőleg a *rendkívüli* jogorvoslatoknak, a törvényben előírt „működtetésüket” illetően, egymást kiegészítő viszonyban, korrelációban kell lenniük. Ebben a kérdésben helyeselhető a hatályos eljárásjogi szabályozás, amely figyelmet fordít arra, hogy – a *külön-külön* való szabályozás itt-ott vitatható megoldásai mellett is – a jogorvoslati koncepció a *maga egészében* tükrözze a *rendes*, illetve a *rendkívüli* jogorvoslatok funkcionálásában kívánatos „*kölcsönösség*” követelményét.

Ezért indokolt pl. a harmadfokú bíróság szélesesen megvont felülbírálati jogköre, annak ellenére vagy inkább éppen azért, mert a másodfokú ítélet elleni fellebbezés

jogalapja *leszűkített* (csak a bűnösség kérdését lehet támadni). Ha a harmadfokú bíróság felülbírálati jogköre (387. §) – és ennek alapján a törvénynek megfelelő határozat meghozatalának joga (398. §) – *hivatalból* nem terjedne ki a másodfokú ítéletnek a cselekmény minősítéséről és a szankciókról (büntetés, intézkedés) rendelkező részére, az ezekkel kapcsolatos súlyos büntető anyagi jogi törvénysértések – amint erre a miniszteri indoklás is rámutat – *orvosolatlanul maradnának*; azok miatt ugyanis – tekintve, hogy az ügyben harmadfokú bíróság hozott ügydöntő határozatot – *felülvizsgálati eljárásnak sem* volna helye [416. § (4) bek. a) pont].

II. A büntetőeljáráásban – a különböző okokból előforduló törvénysértő, igazságtalan, megalapozatlan határozatok által előidézett – joghátrányok elhárítására szolgáló *jogorvoslatok számosak és sokfélék* s egyúttal, mint láttuk, a funkcionálásuk változatai szerint kialakult *rendszerbe tartoznak*. Tisztában kell lenni ezért annak a ténynek a jelentőségével, hogy a büntető jogorvoslatok s így különösen a jogerő előtt használható rendes jogorvoslatok körében történő *jogszabályi változtatások* mindenkor és szükségképpen *egy rendszert érintenek*, annak összetevőivel, alkotó elemeivel együtt. Mindenesetre annak megítéléséhez, hogy a büntetőügyekben a kétfokú fellebbvitel bevezetésének az eljárás struktúrájában és működtetésében milyen *rendszeri kihatásai, következményei* vannak (lehetnek), támaszpontul szolgálhatnak a mindenfajta jogorvoslat működését meghatározó, immár klasszikusnak tekinthető *ismérvek*. Vagyis: hogyan van szabályozva a tételes jogban a *jogorvoslati (fellebbezési) jog* tartalma; milyen terjedelmű a fellebbviteli bíróságok *felülbírálati (revíziós) joga*; milyen jellegű a *döntési jogkörük*. Ezekhez kapcsolódnak még: a *bizonyítás*, a felülbírált ítélet *tényállásához kötöttség*, a *súlyosítási tilalom*, az *eljárási formák* szabályozása a fellebbviteli bíróságok eljárásában. Ezúttal ezekre a kérdésekre kell, ha csak vázlatosan is, feleletet adni, kiindulásul mindjárt az elsőre, a legalapvetőbbre: mi a *fellebbezési jog tartalma* az első fokú és a másodfokú bírósági eljárásban, illetve hogy egyáltalán *mivel indokolható* ugyanazon bűnügyben *két ízben* – két fokon – fellebbezési jog biztosítása a bíróságok határozata ellen.

Előjáróban és sommásan megállapítható: hazai büntetőeljárás jogunkba a kétfokú fellebbvitelt az elmélet és a gyakorlat részéről időnként hangoztatott *érvek és ellenérvek* kíséretében, nem csekély *jogalkotói bizonytalanságok* „eredményeként” vezették be lényegében olyan megoldással (a második fellebbezéssel csak a bűnösség kérdése támadható), amely, kis túlzással mondva, *kivételes* eljárássá teszi a *harmadfokú bírósági* eljárást; ezért ugyancsak kis túlzással lehet büntetőeljárásunkban kétfokú fellebbviteli *rendszerrel* beszélni.

III. A hatályba léptetés előtt a kétfokú fellebbvitel létjogosultsága mellett vagy ellen szóló – főleg a joggyakorlat oldaláról – felvethető érvek számbavétele és ütköztetése lett volna indokolt, amelyeknek összegzéseként a – tételes jogban (1998. évi XIX. tv.) meg is valósított – kétfokú fellebbvitel *egyértelmű* szakmai elismertsége lett volna kimutatható. Ezzel szemben a kétfokú fellebbvitel hatályba-

léptetésére vonatkozó és változó jogszabályok miniszteri indokolásai viszonylag *csekély* számú és többnyire *általános* jellegű érveket hoztak fel a kétfokú fellebbvitel bevezetésének indokoltsága *mellett*, vagy éppen *ellene*, igazodva a megváltozott jogalkotói állásponthoz.

A Be. eredeti szövegét tartalmazó 1998. évi XIX. törvény miniszteri indokolása rögzíti a büntetőeljárás törvény *konceptiójáról* szóló 2002/1994. (I. 17.) Kormányhatározat 5. pontját a kétfokú rendes jogorvoslat igénybevétele lehetőségének biztosításáról, majd leszögezi: „A bírósági szervezet reformjával összhangban a Javaslat a Bp.-t követve bevezeti a kétfokú rendes jogorvoslati rendszert”. A továbbiakban, a kétfokú fellebbvitelt *érdemben* támogató *érvelés nélkül*, a miniszteri indokolás *ismerteti* a Javaslat szövegében olvasható változtatásokat a másodfokú eljárásban, valamint a harmadfokú eljárás főbb jellemzőit. Az *ellenkező alappelfogás* jegyében keletkezett 2002. évi I. törvény miniszteri indokolása viszont azt fejt ki, hogy „jelenleg a kétfokú rendes jogorvoslati rendszer bevezetése sem alkotmányos, sem gazdasági szempontok alapján *nem időszerű*”. Megállapítja: „Sem az Alkotmány, sem nemzetközi kötelezettségvállalásaink, sem pedig az Alkotmánybíróság ... gyakorlata nem írja elő kifejezetten a kétfokú fellebbvitel megteremtésének kötelezettségét”; továbbá, hogy a Legfelsőbb Bíróságon szervezett szakmai vitában „a *bírói kar döntő többsége* a kétfokú rendes jogorvoslat *ellen* ... foglalt állást”.

IV. Ilyen előzmények után léptette hatályba, jelentős módosításokkal, a büntetőeljárásról szóló és benne a kétfokú fellebbvitelt megalkotó 1998. évi XIX. törvényt (Be.) az újabb büntetőeljárás novella, a 2006. július 1. óta hatályos 2006. évi LI. törvény. E novellához fűzött miniszteri indokolás szerint a Be. eredeti szövegében voltak ugyan kifogásolható rendelkezések, mégis *hibázott* a 2002. évi I. törvény azzal, hogy „kiiktatta a kétfokú rendes jogorvoslatot a törvényből”, ahelyett, hogy a vitatható rendelkezéseket „az eredeti elvek mentén kijavította volna”. A miniszteri indokolás kiemeli az *új novella* szabályozásának alapvető *konceptióját*: „A Javaslat nem állítja vissza a Be. eredeti szabályait a harmadfokú eljárás tekintetében, a realitásokkal számolva a kétfokú rendes jogorvoslatot büntető ügyekben azokra az esetekre szorítja, amikor a legfontosabb büntetőjogi főkérdés – tehát a bűnösség – kérdésében az első és a másodfokú bíróság eltérő tartalmú döntést hozott”.

A másodfokú ítélet elleni fellebbezés jogalapjának ez a *szűkített* megvonása, az itt szóba jöhető egyéb „variációk” közül, valószínűleg a *leginkább elfogadhatóvá teszi* magának a kétfokú fellebbvitelnek a bevezetését büntető eljárásjogunkba. A jogalaphoz ugyanis szervesen kapcsolódnak a *harmadfokú eljárást* és határozatokat szabályozó, valamint a *másodfokú eljárást* is érintő *új rendelkezések*. Mindezek összessége *általánosságban* igazolhatja is a kétfokú fellebbvitel *helytállóságát*, választ adva arra az alapkérdésre, amelyet maga a miniszteri indokolás is feltesz (Ált. Ind. I. 5. pont): „Voltaképpen miért indokolt bevezetni a büntetőügyekben a harmadfokú eljárás lehetőségét”.

Ugyanakkor helyesnek kell tartani a miniszteri indokolásnak azt a megállapítását is, hogy hatályos jogorvoslati normáink a kétfokú fellebbvitel bevezetése *nélkül sem* volnának *alkotmányellenesnek* vagy a *nemzetközi egyezményekkel*, ajánlásokkal *szembenállónak* minősíthetők. A nemzetközi dokumentumok szerint ugyanis az államok a bírósági *jogorvoslatok fejlesztésére* kötelezettek; az Alkotmánybíróság pedig egyik határozatában azt mondta ki, hogy „az Alkotmány 57. § (5) bekezdése szerint a jogorvoslatihoz való jog követelményét az egyfokú fellebbezési rendszer is kielégíti, de a törvényhozó ezen túlmenő jogorvoslati lehetőséget is adhat”. Fontosnak tartja azonban a miniszteri indokolás az Alkotmánybíróságnak azt a *figyelmeztetését* is, amely szerint: „Az egyfokú jogorvoslati rendszer és a másodfokú bírósági eljárás szabályai szerint előállhatnak olyan helyzetek, amelyek a fellebbezéssel nem teszik megoldhatóvá bizonyos törvénysértések orvoslását”.

Az Alkotmánybíróság utóbb idézett állásfoglalásában jelzett „bizonyos törvénysértések” között nyilvánvalóan az egyik legjelentősebb lehet az az eset, amikor a *másodfokú* bíróság az *első fokon felmentett* vádlott *bűnösségét* állapítja meg törvénysértéssel s e döntés az egyfokú fellebbviteli rendszerben *rendes* jogorvoslati nem támadható. Vagyis ilyenkor az első ízben kimondott bűnösség miatt egyfokú fellebbviteli lehetőség sincs, hanem csak *rendkívüli* jogorvoslat.

Ilyen és előforduló hasonló jellegű „bizonyos törvénysértések” orvoslásának igényei alapozzák meg a kétfokú fellebbvitel *létfogosultságát* a jogi szabályozásnak abban a formájában, amelyben megvalósult. Az ebbe az általános kérdéskörbe tartozó megfontolásokat ezúttal célszerűnek látszott az intézmény végleges változatát megalkotó jogszabály *miniszteri indokolása* azon részeinek kiválasztásával felvetni, amelyek a jogalkotó szándékát, a *ratio legis-t* is hitelesen megvilágítják.

V. A kétfokú fellebbvitel *alapkérdéseit* érintő gondolatok lezárásaként *két megjegyzés* tehető. Az *egyik*: a közelmúlt éveiben folyt kodifikációs munkálatok során az elmélet és a gyakorlat művelői részéről voltak olyan felvetések, hogy a kétfokú fellebbvitel rendszerét az első Bűnvádi Perrendtartásunkból (Bp. 1896. évi XXXIII. tc.) „*át kell venni*”. Eltekintve attól, hogy a régi intézménynek a másodfokú és a harmadfokú eljárás feltételeire, struktúrájára, a felülbírálati és a döntési jogkörre s az eljárás más részeire vonatkozó szabályozása a *mai viszonyok és igények* számára még kiindulópont is alig lehet, egyszerű „átvételük” lehetőségét vitathatóbbá teheti az a tény, hogy a *kétfokú fellebbvitel rendszerét* úgyszólván egész működés alatt (az 1949. évi XI. törvénnyel való megszüntetéséig) *éles kritikával* illette a hazai szakemberek többsége. *Bírálták* lassúságát, nehézkességét, a tény- és jogkérdések megítélésének, arányos elosztásának bonyolultságát a fellebbviteli bíróságok között és ezért az egyfokú fellebbviteli rendszert részesítették előnyben.¹ Azt azonban

¹ Élesen kritizálták a kétfokú *rendes* jogorvoslati rendszert: *Wlassics, Fayer, Vargha, Baumgarten, Degré*. A jogorvoslati rendszer módosítását tárgyaló 1911. évi Országos Jogászgűlésen *Finkey* – másokkal együtt – javasolta „a fellebbezés mai alakjában való eltörlését s annak a tény- és jogkérdésre kiterjedő egyfokú semmiségi panasszal helyettesítését”. Lásd FINKEY FERENC: *A magyar büntető perjog tankönyve*. IV. kiad. Budapest, 1916. 538. p.

hangoztatták, hogy az egyfokú fellebbvitel megteremtésének elengedhetetlen *feltétele az első fokú bíróságok szervezeti, szakmai megerősítése.*² A másik megjegyzés: létezett a *maihoz részben hasonló régi megoldás* (igaz, csak eléggé „perifériális” területen): ha a megállapított vétség miatt a másodfokú bíróság *szabadságvesztés-büntetést* alkalmazott, ez ellen a harmadfokú bírósághoz *csak a védelem* részéről volt jogorvoslatnak (semmisségi panasznak) helye és csak azon anyagi jogi semmisségi ok [Bp. 385. § 1. a) pont] alapján, hogy a vád alapjául szolgáló tett *nem* állapítja meg *bűncselekmény* tényálladékát [Bp. 556. § (3) bek.].

VI. Az általános értékelés után *külön-külön* vizsgálva a másodfokú és a harmadfokú bírósági eljárás jellegét meghatározó *elvi* jelentőségű törvényi rendelkezéseket (a fellebbezési jog, a felülbírálat stb.), megállapítható, hogy azokban kellően kifejezésre jutnak a kétfokú fellebbviteli rendszerből következő *sajátosságok*. Így – mint előbb II. alatt láttuk, tulajdonképpen a kétfokú fellebbvitel *létjogosultságát* is magában foglaló – *fellebbezési jog* lényegesen *más* tartalmú a másodfokú, illetőleg a harmadfokú eljárásban. Ez természetes következménye annak, hogy a hatályos jogunkban a másodfokú bíróság *tény- és jogbíróság*, a harmadfokú bíróság azonban jellemzően csakis *jogbíróság*. Míg az *első fokú ítélet* elleni fellebbezési jogba [346. § (1)–(3) bek.] beletartozik az első fokú ítéletben és eljárásban megvalósult büntető anyagi jogi (kiszélesítőleg más jogági) és büntetőeljárás jogi törvénysértések, valamint a megalapozottsági hibák úgyszólván összességének támadási lehetősége, addig a *másodfokú ítélet* elleni fellebbezési jog [386. § (1) bek.] *ténybeli* okból *egyáltalán nem*, s *jogi* okból is *kizárólag* a *bűnösség* kérdésében jogosít fel fellebbezési támadásra.

Az utóbbi rendelkezéshez képest *fellebbezni lehet* a harmadfokú bírósághoz a *vádlott javára*: ha másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével az első fokon felmentett vagy azt a vádlottat, akivel szemben az eljárást megszüntették, elítélte, avagy kényszergyógykezelését rendelte el; illetőleg a *vádlott terhére*: ha az első fokon elítélt vádlottat felmentette vagy vele szemben az eljárást megszüntette. A törvény tehát a *bűnösség* megállapításával *egyenlő* súlyúnak és hatályúnak tekinti – a felmentés mellett alkalmazható [331. § (2) bek.] – *kényszergyógykezelést*. Ezt az intézkedést akkor is lehet fellebbezéssel támadni – amint erre a miniszteri indokolás is rámutat –, ha a vádlottat *első és másodfokon is felmentik*, de *másodfokon* a felmentés mellett a *kényszergyógykezelést* elrendelik. Ugyanakkor – helyes jogmagyarázat szerint – az első fokon *elítélt* vádlott másodfokon történt *felmentése miatt* fellebbezni lehet, akár alkalmazták másodfokon a felmentés mellett a kényszergyógykezelést, akár nem.

² *Mendelényi* három évtizeddel az 1896. évi Bp. hatálybalépése után sokoldalú érveléssel szállt síkra az egyfokú rendes jogorvoslati rendszer mellett. Kifejtette: a közvélemény – nem úgy, mint hajdanán, amikor a kétfokú fellebbvitelt a „magyar néplélekre” hivatkozással támogatták – „ma már nem lel gyönyörűséget a hosszadalmas perlekedésben, unja a – bármilyen szenzációs – bűnügyeknek három fórumon és legalább annyi éven át való tárgyalását s joggal igazságtalannak tartja a cselekmény elkövetése után 4-5 év múlva bekövetkező megtorlást”. Lásd MENDELÉNYI LÁSZLÓ: *A perorvoslatok és a felsőbíróságok előtti eljárás*. Budapest, 1930, 13. p.

VII. A törvény a másodfokú ítélet elleni fellebbezés *jogalapját* meghatározó, előbb említett rendelkezéseihez kapcsolódóan, *ugyanazon §-ban* [386. § (2) bek.] kimondja: „A fellebbezésben bizonyítást indítványozni, új tényt állítani vagy új bizonyítékra hivatkozni nem lehet”. Ez *tartalmilag helytálló* és fontos törvényi figyelmeztetés, mert amit *itt tilt*, az *megengedett* az első fokú ítélet elleni fellebbezésben [323. § (3) bek.]. Mégis e rendelkezésnek az idézett törvényhelyen való „*elhelyezése*” *vitatható*, illetőleg felesleges is, mert a *tilalom* a tényálláshoz kötöttségről szóló 388. § (2) bekezdése első mondatából *okszerűen következik*: „A harmadfokú bírósági eljárásban nincs helye bizonyításnak”. Egyébként a harmadfokú eljárásban a *tényálláshoz kötöttség* szabályát a 388. § (1) bekezdése a másodfokú eljárásban irányadó rendelkezéssel [351. § (1) bek.] *lényegében egyezően* fogalmazza meg: a harmadfokú bíróság a határozatát a másodfokú bíróság *megtámadott ítéletében* megállapított *tényállásra* alapítja, *kivéve* ha ez a tényállás *megalapozatlan*. A megalapozatlanság *fogalomkörére* (eseteire) nézve nyilvánvalóan *alkalmazandók* (vö. 385. §) az idevonatkozólag a *másodfokú* eljárásban érvényesülő rendelkezések [351. § (2) bek.].

Az, hogy a másodfokú ítéletet *megalapozatlanság* okából *fellebbezéssel támadni nem lehet*, a fellebbezés jogalapját *kizárólag a bűnösségre* mint jogkérdésre korlátozó – előbb tárgyalt – törvényi rendelkezésekből egyértelműen következik. Ugyanakkor a *harmadfokú* eljárásban a megalapozatlanság *hivatalból* való orvoslásának vannak *törvényi eszközei*, amelyek a *másodfokú* eljárásban igénybe vehető ilyen eszközökhöz *részben* hasonlóak. Pontosabban: míg a *harmadfokú* eljárásában csakis az *iratok* alapján vagy *helyes következtetéssel* helyesbíthető, egészíthető ki a *csekély fokban* megalapozatlan tényállás [388. § (2) bek.], addig ez a *másodfokú* eljárásban *bizonyítás útján* is lehetséges, sőt itt az említett eszközökkel – a helyesbítésen, kiegészítésen *túlmenően* – teljesen *eltérő tényállás* is megállapítható akkor, ha a vádlott *felmentésének* vagy vele szemben az eljárás megszüntetésének van helye [352. § (1) bek.]. *Súlyos fokú* – az említett eszközökkel ki nem küszöbölhető – megalapozatlanság esetén viszont a *harmadfokú* bíróság a másodfokú – szükség szerint az első fokú – ítéletet *hatályon kívül helyezi* és az alsó bíróságokat új eljárásra utasítja [399. § (5) bek.]. Ilyen okból a *másodfokú* bíróság is hatályon kívül helyezheti az első fokú ítéletet új eljárásra utasítással, de itt ennek – további, konjunktív – *feltétele* az, hogy a „megalapozatlanság a bűnösség megállapítását vagy a büntetés kiszabását, illetőleg az intézkedés alkalmazását *lényegesen befolyásolta*” [376. § (1) bek.].

VIII. A *felülbírálat (revízió)* a gyakorlatban és szabályozása a törvényben a jogorvoslati eljárás *kulcskérdése*, mert a jogorvoslatot elbíráló *döntésnek* és változatainak alapját teremti meg. A felülbírálat tárgya és tartalma a másodfokú, illetőleg a harmadfokú bírósági eljárásban hasonló, de *nem teljesen ugyanaz*. A *másodfokú* bíróság nem bírálja el *újra* az ügyet, hanem ennek az első fokon már megtörtént *elbírálását felülbírálja*, a *harmadfokú* bíróság pedig azt bírálja felül, hogy

milyen volt a másodfokú felülbírálat. Előfordulhat ugyan az is, hogy a többféle felülbírálat, illetve az ennek alapján hozott határozat végül is *egyet jelent* az ügy *újra elbírálásával*. Mindenesetre a *revíziós feladatok* „túltengenek” mindkét szintű fellebbviteli eljárásban, ezért érthető és helyeselhető, hogy a *felülbírálatok* tartalma és terjedelme *lényegében azonosan* van szabályozva a másodfokú, illetőleg a harmadfokú eljárásban. A revízió jellemzője mindkét szinten pedig az, hogy *széleskörű* és nagyrészt *hivatalból* teljesítendő, nem szabnak neki határokat a konkrét fellebbezési támadások. Ez azt példázza, hogy a *hivatalból való eljárás* elve – bizonyos esetekben, szűkebb keretek között – érvényesül a *bírószági (jogorvoslati) eljárásban is*, noha legkiterjedtebb hatóköre a nyomozási szakaszban van.

A *másodfokú bíróság* felülbírálja a fellebbezéssel támadott *ítéletet*, az azt megelőző *bírószági eljárást*, a tényállás *megalapozottságát*, a *bűnösség* megállapítására, a bűncselekmény *minősítésére*, a *büntetőjogi következményekre*, valamint az ezekhez kapcsolódó *járulékos* kérdésekre (polgári jogi igény, bűnügyi költség) vonatkozó ítéleti rendelkezéseket, *tekintet nélkül* arra, hogy ki, milyen okból fellebbezett [348. § (1) bek.]. A felülbírálat terjedelmének hasonlóan széleskörű a szabályozása a *harmadfokú eljárásban is*. Egyik, csak *szövegezésbeli különbség* mégis az, hogy a törvény a harmadfokú eljárásban a bűnösségre, minősítésre, szankciókra való *utalás nélkül* rendelkezik a megtámadott ítélet felülbírálatáról [387. § (1) bek.]. De *érdemi* eltérés a felülbírálat terjedelme tárgyában a másodfokú eljárásban érvényesülő rendelkezéstől (amely csak az *ítéletet* említi) a harmadfokú eljárásban sincs, mivel a bűnösség, minősítés, szankció kérdésében való döntések a felülbírálandó ítélet *szükségképpen* részei. A *másik* különbség: a harmadfokú eljárásban *kizárólag* a *kényszergyógykezelés* elrendelése vagy mellőzése miatti fellebbezés esetén felül kell bírálni az ítélet *felmentő* rendelkezését is [387. § (3) bek.]. *Harmadik* különbség: az ítélet *hivatalból* felülbírálandó *járulékos* kérdéseinek köre a harmadfokú eljárásban *szélesebb*; ide sorolja a törvény – a másodfokú eljárásban felülbírálandó polgári jogi igény és a bűnügyi költség mellett – az elkobzásra, a vagyonek elkobzásra, a pártfogó felügyelet elrendelésére, a lefoglalásra és a szülő felügyeleti jog megszüntetésére vonatkozó ítéleti rendelkezéseket [387. § (4) bek.].

Megjegyzendő: a *másodfokú eljárásban* a felülbírálat *csak az előbb felsorolt* járulékos – kibővített – kérdésekkel kapcsolatos első fokú ítéleti rendelkezésekre terjed ki akkor, ha fellebbezéssel *kizárólag* azokat támadták [348. § (3) bek.; a *részleges jogerő egyik esete*]. A *részleges jogerő másik esete*: ha *több vádlott* van, nem bírálható felül az első fokú ítéletnek arra a vádlottra vonatkozó része, akit a *fellebbezés nem érintett*. Ezt a részleges jogerőt azonban *feloldja* a *másodfokú bíróságnak* az a rendelkezése, amellyel a fellebbezéssel *nem érintett* vádlottat *felmenti*, az enyhébb minősítés folytán törvénysértő büntetését, illetve a büntetés helyett alkalmazott intézkedést *enyhíti*, vagy az első fokú ítélet reá vonatkozó részét az eljárás megszüntetésével vagy új eljárásra utasítással *hatályon kívül helyezi*, ha a fellebbezéssel *érintett* vádlott tekintetében is *ugyanígy* határoz [379. § (2) bek.].

A revíziós jogkör *széles* terjedelme azért indokolt, mert csak a *leszűkített jogalapra* (bűnösség) alapítható fellebbezéssel megindított harmadfokú eljárásban is

biztosítja a hivatalból való korrekciós lehetőségét – a bűnösség kérdésén túlmenően – azoknak a törvénysértéseknek, amelyek egyébként is a bűnüggyel szorosan összefüggő többi büntetőjogi főkérdés körében fordulhatnak elő (vö. min. ind.).

A *harmadfokú eljárásban* egyik, a felülbírálat terjedelmét érintő – *részben* korlátozó – törvényi rendelkezés szerint: *több bűncselekményt* elbíráló másodfokú ítélet esetén *is* érvényesül az ítélet *minden rendelkezésére* kiterjedő felülbírálat, *egy kivétellel*: nem érintheti a felülbírálat a másodfokú ítéletnek az első fokú ítélet *felmentő* (vagy az eljárást megszüntető) rendelkezését *helybenhagyó* részét [387. § (2) bek.]. A *kivétellel* kapcsolatban helytálló a miniszteri indokolás érvelése: nyilvánvalóan méltánytalan lenne, ha a harmadfokú bíróság a *két bírói fórum által felmentett* vádlott bűnösségét állapíthatná meg valamelyik bűncselekmény miatt, amire nem is terjeszthető elő indítvány. *Viszont*: több bűncselekmény esetén valamelyik, a fellebbezéssel nem érintett bűncselekmény miatt első és másodfokon hozott *marasztaló* ítéleti rendelkezés harmadfokon való felülbírálata a törvény szerint már *lehetséges* és indokolt, éspedig azért, hogy *hivatalból orvosolhatók legyenek* az első és a másodfokú eljárásban megvalósult *olyan törvénysértések*, amelyek miatt a harmadfokú bíróság eljárását egyébként *nem lehet* igénybe venni. Ilyen módon „orvosolandó helyzet” pl. az, amikor több bűncselekmény esetén mind az *első* fokú, mind a *másodfokú* bíróság törvénysértően állapított meg *bűnösséget*, vagy bűncselekményt törvénysértően *minősített*; ezek miatt *fellebbezésnek nincs helye*, de még *felülvizsgálati* eljárásnak sem, mert ez a rendkívüli jogorvoslat kizárt, „ha az ügyben harmadfokú bíróság hozott ügydöntő határozatot” [416. § (4) bek. d) pont].

IX. A rendes jogorvoslati rendszerben működő jogorvoslati bíróságok eljárásában elvi jelentőségű az a szabályozás, amely meghatározza az – ugyanazon ügyben bejelenthető – első, illetőleg második fellebbezést elbíráló *határozatok fajtáit*. A hatályos jog a *másodfokú* és a *harmadfokú* eljárásban hozható határozatok *elnevezésének* és *részben tartalmának* szabályozásában is a *hagyományosan* elterjedt típusokat követi, amelyek a két fellebbezési szinten – természetesen – egymáshoz is *hasonlíthatnak*.

Mind a másodfokú, mind a harmadfokú bírósági eljárásban rendszeresített határozatok egyik fajtája – a felülbírált ítélet vonatkozásában – *közvetlen* jogorvoslást ad (megváltoztató, *reformatórius* határozatok), másik fajtája *közvetett* jogorvoslást (hatályon kívül helyezéssel új eljárást elrendelő, *kasszatórius* határozatok). Ehhez képest ebben a kérdésben *vegyes* jellegű szabályozás érvényesül. Jogorvoslást nem tartalmaznak az ítéletet *helybenhagyó* határozatok. Nem érdemi kérdésekben rendelkeznek a *fellebbezést elutasító* határozatok.

A. A fellebbezett *ítélet helybenhagyásának* törvényi feltételei a másodfokú, illetőleg a harmadfokú eljárásban lényegében *azonosak*. Az ítélet helybenhagyásának a *fellebbezés alaptalansága* esetén van helye, de *csak akkor*, ha – a hivatalból végzett felülbírálat eredményeként – *nem kell* az ítéletet *hatályon kívül helyező* vagy *megváltoztató* határozatot hozni, illetve megváltoztató határozatot törvényi akadály folytán *nem is lehet* [371. § (1) bek., illetve 397. §]. Ekként a *helybenha-*

gyó határozat az említett másik két határozathoz képest mintegy *szubszidiárius* jellegű, mert azoknak *prioritásuk* van.

A helybenhagyással kapcsolatban tehát vizsgálandó egyrészt a *fellebbezés alaptalanságának* kérdése, másrészt eljárási szabálysértés vagy súlyos megalapozatlanság okából az ítélet *hatályon kívül helyezésének* avagy az *ítélet megváltoztatásának* a lehetősége. Figyelembe jönnek azonban az eljárási szabálysértés miatti *hatályon kívül helyezést* korlátozó rendelkezések is [374. § (3) bek., 375. § (2) bek.], továbbá a *megváltoztató ítélet hozatalát akadályozó súlyosítási tilalom*, valamint – csak a *másodfokú eljárásban* – a büntetés *kisebb mérvű* megváltoztatásának a *tilalma* [371. § (2) bek.]. Ha mindezek egybevetett értékelésének eredményeként *nem merül fel* más határozat hozatalának szükségessége, illetve erre törvényi lehetősége nincs, a fellebbezés alaptalansága miatt a fellebbezett ítéletet a másodfokú, illetve a harmadfokú bíróság *helyben hagyja*.

B. A *jogszabály* helytelen alkalmazásával, elsősorban a *büntetőjog* szabályainak megsértésével hozott első fokú, illetve másodfokú *ítélet megváltoztatására* és a *törvénynek megfelelő határozat* meghozatalára a fellebbviteli bíróságok *akkor jogosultak*, ha eljárási szabálysértés vagy megalapozatlanság miatt – illetve mert ez utóbbit ki lehetett küszöbölni – *nincs szükség* a felülbírált ítélet *hatályon kívül helyezésére* [372. §, illetve 398. § (1) bek.]. A *harmadfokú eljárást* illetően a törvény részletezi is: a *fellebbezéssel támadható* kérdéseken (bűnösség, felmentés, kényszergyógykezelés) *túlmenően*, de azokkal szoros összefüggésben a harmadfokú bíróság – a *hivatalból* teljesítendő felülbírálat alapján – *köteles megvizsgálni*, a szükséghez képest megváltoztatni és korrigálni a felülbírált ítéletnek a bűncselekmény *minősítésére*, a büntetőjogi *szankcióra*, valamint a *járulékos* kérdésekre vonatkozó rendelkezéseit [398. § (2)–(3) bek.].

C. Az *eljárási szabálysértés* miatt mérlegelés nélkül (*abszolút* okokból) hozható, a gyakorlatban és elméletben általánosan ismert *hatályon kívül helyező határozatok fajtáit*, amelyek indokoltsága esetén nincs helye az ítélet megváltoztatásának, a Be. – kisebb eltérésekkel – lényegében *egyforma taxatív* felsorolással szabályozza a másodfokú és a harmadfokú eljárásban [373. § (1) bek. II–IV. pont, illetve 399. § (2)–(4) bek.]. Az abszolút okok a harmadfokú eljárásban *kiegészülnek* a súlyosítási tilalommal [399. § (2) bek. c) pont]. Néhány esetben a törvény abszolút okból a hatályon kívül helyezést a *másodfokú eljárásban kizárja*: pl. ha az első fokú eljárásban a védelem sérelmével járó szabálysértést felmentő ítélet követte [373. § (3) bek. b) pont, 374. § (3) bek.].

A *másodfokú eljárásban* bizonyos *kisebb* jelentőségű – az abszolút jellegű eljárási szabálysértések kategóriájában [373. § (1) bek. II. pont] fel nem sorolt és bizonyítással sem orvosolható [353. § (1) bek.] – ún. *relatív* jellegű *eljárási szabálysértések* nem önmagukban, hanem *csak akkor* adnak alapot az új eljárás elrendelésével egyidejű hatályon kívül helyezésre, ha azok – *mérlegeléssel* megállapítandó – *lényeges kihatással* voltak a büntetőjogi főkérdések (bűnösség, minősítés, szankciók) megítélésére. A törvény által *példálózóan* megjelölt néhány tipikus eljárási szabálysértés, amelynek rendszerint van *ilyen kihatása*: a *bizonyítás törvényességének*,

az eljárásban *résztevők* (indítványtételi, észrevételezési stb.) *jogosítványainak* sérelme [375. § (1) bek.].

Van egy, a hatályon kívül helyezést eljárási szabálysértés miatt megalapozó, *vegyes* jellegű – mert, mint általában a *relatív* okok, *mérlegelést* igénylő, ugyanakkor a törvényben az *abszolút* okok között szabályozott – ok is a *másodfokú* és a harmadfokú eljárásban: az ítélettel kapcsolatos *indokolási* kötelezettség *oly mértékű* megszegése, ami miatt az ítélet felülbírálatra alkalmatlan; vagy: az ítélet rendelkező és indokolási része közötti *teljes mértékű ellentét* fennállása [373. § (1) bek. III. pont, illetve 399. § (2) bek. b) pont].

D. A fellebbviteli bíróságok által a felülbírált ítéletek *megalapozatlanságának* két „fokozata” van: a súlyos, illetve az enyhébb mértékű (jellegű) megalapozatlanság. *Súlyos* megalapozatlanság következménye az ítélet *hatályon kívül helyezése*. Az *enyhébb* fokú megalapozatlanságot a törvényben [352. § (1) bek., illetve 388. § (2) bek.] írt eszközöket (iratok, helyes ténybeli következtetés, a *másodfokú* eljárásban bizonyítás is) felhasználva tényállás-kiegészítéssel, -helyesbítéssel, sőt a *másodfokú* eljárásban (felmentés, eljárás megszüntetése) esetén *eltérő tényállás* megállapításával is lehet *orvosolni*. A *harmadfokú* eljárásban az enyhébb fokú megalapozatlanság kiküszöbölése csakis az iratok alapján vagy a helyes ténybeli következtetéssel és *csak hivatalból* történhet, mivel a másodfokú ítélet ténybeli okból nem támadható.

Ha az említett módokon a felülbírált ítélet megalapozatlansága nem küszöbölhető ki, az ítéletet új eljárás elrendelésével *hatályon kívül kell helyezni*. Erre nézve a *másodfokú eljárásban* a törvény úgy rendelkezik, hogy hatályon kívül helyezésnek ilyenkor is csak azzal a *feltétellel* van helye, hogy a megalapozatlanság a *bűnösség* vagy a *büntetés* (intézkedés) megállapítását *lényegesen befolyásolta* (376. §). A *harmadfokú* eljárásban a kasszációs határozatnak utóbb említett feltétele nincs, viszont a kasszáció szükség szerint vonatkozhat az első vagy/és a másodfokú határozatra [399. § (5) bek.].

X. A *büntetőeljárási formákat* illetően napjainkban általánosan jellemző a *tárgyalási forma jelentőségének csökkenése* a többi formákhoz viszonyítva (nyilvános ülés, ülés, tanácsülés; Be. 234. §).³ Az *első fokú* bírósági eljárásban a korábbi szabályozásoknál *szélesebb* körben – és korántsem csak a „kis ügyekben” – van lehetőség a *tárgyalás nélküli igazságszolgáltatásra*: pl. tárgyalás mellőzése, lemondás a tárgyalásról. A *harmadfokú* bírósági eljárásban csak *tanácsülés* vagy *nyilvános ülés* van, tárgyalás nem létezik. A *másodfokú* bírósági eljárásban a *tárgyalás* tartására vonatkozó rendelkezések nem egyértelműek, a nyilvános ülés, illetve a tárgyalás elhatárolása kérdésében ellentétesek.

A Be. idevonatkozó rendelkezései szerint: a másodfokú bíróság a fellebbezés elintézésére *nyilvános ülést* tart, *kivéve*, ha az ügy tanácsülésen intézhető el vagy *tárgyalást kell tartani* [361. § (1) bek.]. Annak, hogy *mikor* kell tárgyalást tartani,

³ Vö. CSÉKA ERVIN: A büntető tárgyalás jelentősége. *Békés Imre Ünnepi Kötet*, Budapest, 2000, 77–88. p.

egyik esete: ha az ügy tanácsülésen nem intézhető el, másik esete a bizonyításfelvétel, harmadik esete, ha a tanács elnöke tárgyalásra tűzte ki az ügyet (363. §).

E rendelkezések egybevetett helyes értelmezése szerint tehát: ha a fellebbezési ügy *nem vonható a tanácsülésre* utalt, általában *nem érdemi* jellegű (illetve csakis felmentésről, eljárás megszüntetéséről döntő) határozatokról adott *taxatív* törvényi felsorolás [360. § (1) bek.] *egyik esete alá sem*, a fellebbezést *tárgyaláson kell* elintézni akkor is, ha nincs bizonyításfelvétel. Ezért nem tanácsülésre, de nem is nyilvános ülésre, hanem *tárgyalásra* tartoznak azok az ügyek, amelyekben „csak” a büntetőjogi főkérdések (bűnösség, minősítés, szankció) elbírálását fellebbezték, s amelyek így a másodfokú bíróság *megváltoztató* határozatát (pl. a jogi okból felmentett vádlott jogi okokból való elítélését), avagy *helybenhagyó ügydöntő* határozatát [371. § (3) bek.] teszik szükségessé. De ugyanúgy – nem a tanácselnöki fakultatív kitűzés [360. § (3) bek., 363. § (2) bek. c) pont] folytán, hanem *ex lege* – tárgyalásra tartoznak a tanácsülési elintézés esetei között ugyancsak fel nem sorolt azok az ügyek is, amelyekben – a feltételes (*relatív*) *eljárási szabálysértésnek*, avagy a másodfokú eljárásban *ki nem küszöbölhető megalapozatlanságnak* az ügy érdemi elbírálására *mérlegelés* útján megállapítható, *lényeges kihatása* miatt – új eljárás elrendelésével járó hatályon kívül helyező határozatot kell hozni [375. § (1) bek., 376. § (1) bek.].

Az előbbieken kifejtett nyelvtani és logikai értelmezéssel nyilvánvalóan *ellenértés* a miniszteri indokolás által is „alátámasztott” rendelkezés [361. § (1) bek.], amely szerint: a fellebbezés másodfokon való elbírálásának *általános* formája a *nyilvános ülés* és a tárgyalási forma – miként a tanácsülés is – csak *kivétel*. Lehetséges, hogy a jogalkotó *szándéka* ez volt és talán erre hajlik a *joggyakorlat* is, de irányadónak csakis a ténylegesen *megalkotott* jogot lehet tekinteni.

Mindenesetre elgondolkoztató „tünet” az utóbbi időben elburjánzott – jogalkotói és gyakran jogalkalmazói – *tartózkodás*, sőt „irtózás” a *tárgyalástól*, az igazságszolgáltatás gyakorlásának ezen ősrégi, *klasszikussá vált* formájától. Aligha fogadhatók el az olyan nézetek, amelyek szerint, ha nincs bizonyításfelvétel, tárgyalásra sincs szükség, hanem a törvénynek lehetővé kell tennie az egyszerűbb, gyorsabb eljárást biztosító eljárási forma alkalmazását. A bűnügyekben – minden szinten – a megalapozott, hiteles, törvényes, igazságos elbíráláshoz nemcsak az alapos ténybeli, hanem az alapos *jogi vita* is elengedhetetlenül szükséges, az utóbbi sem alacsonyabb rendű, s ezért az esetek túlnyomó részében megérdemelné a tárgyalási formát.⁴

*

⁴ Az 1896. évi Bp. a másodfokú eljárásban (az ítéletábrán) a *fellebbviteli tárgyalást* (akár volt bizonyításfelvétel, akár nem), a harmadfokú eljárásban (a Kúrián) a *tárgyalást* szabályozta (itt a bizonyítás ki volt zárva). Vö. Bp. 407. §, illetőleg 534. § (1) bek.

A kétfokú fellebbvitel bevezetésével foglalkozó, jórészt ismertető jellegű, itt-ott észrevételekkel kísért fejtegetések során nem volt mód kitérni egyes *összefüggő*, fontos témakörökre. Ezek pl. a bíróságok hatásköre, a nem ügydöntő határozatok elleni jogorvoslat, a fellebbezés két szinten történő elintézésének részletes szabályai, a külföldi jogalkotások megoldási változatai a kétfokú fellebbvitel kérdéskörében; továbbá: a kétfokú fellebbvitel bevezetésének összefüggései olyan szervezeti kérdésekkel, mint az újra felállított ítélőtáblák működése, a Legfelsőbb Bíróság tevékenységének jellege. Kétségtelen ugyanakkor, hogy ezeknek a bonyolult és szerteágazó problémáknak többsége elkülönített, *önálló* feldolgozásukat indokolja.

ERVIN CSÉKA

INTRODUCTION OF THE APPEAL OF TWO DEGREES TO THE CRIMINAL PROCEDURAL LAW

(Summary)

The peculiarities of the criminal remedy systems as well as the advantages and disadvantages of the appeal of two degrees are treated in the study. On the basis of the new Hungarian law on criminal procedure (LI. 2006) it gives account of and analyses, while commenting them, the criteria that determine the appeal system of two degrees: the right of appeal, the revision, binding on the conclusion of fact, the resolutions, and the procedural forms in the procedure of the third degree.